

Najusodnejši zmoti in prevari zapademo, če pre-
sojamo šund s stališča tako zvanega popolnega
odraslega. Dejstvo pa je, da vsaka starostna doba
na svoj način pretvarja »istinitost«, ozir, se od-
teguje in izmika realnosti čisto svojsko. Navajam
le grobo razvojno črto, ki se začinja v iluzionarni
realnosti pravljičnega sveta majhnega otroka, gre
preko nekoliko bolj realistične faze tako zvane
»Robinzonove dobe«; s predpuberteto zažare v
psihici močni in zaenkrat skriti ter praduho-
vno-primitivni čustveni kompleksi, iz tega se izcimi
nad vse značilna pubertetna doba, doba mladost-
nega doraščanja, večne renesanse, neprestanega
prelivanja in prvih življenjskih eksperimentov.
Sledi doba »zrelosti«, to je iztreenja, a se človek
kaj rad zopet vrača na infantilno bazo, ki je le
na videz premagana. Vsaki navedenih dob je pri-
merna določena duševna hrana, puberteti pred-
vsem je pravi pravcati šund naravnost kon-
genialen, struktura šunda se krije do podrobnosti
s strukturo mladostnika. Svet senzacij in roman-
tike, to se pravi svet otroške fantazije zna zbu-
diti iluzijo istinitosti, kakor odgovarja mladost-
nikovi še tipajoči in poskušajoči usmerjenosti
duha. Izživljanje ob šundu je zato zanj bistveno
in neizbežno. Mimogrede pripominjam še, da za
čisto umetnost in njene formalne vrednote mlad
človek v teh letih še ni zrel.

Nepreudarna pedagogika in dosledna ideologija
je skušala iti preko teh dejstev. Poskus pokaže,
da so ta dejstva nepremakljiva in da ni mogoče
bistveno spremeniti osnovne razvojne črte člo-
veka. Zato je pravilno, da izberemo duševno
hrano po označenih vidikih. Otroku vzeti za naše
pojme lažnivi in malomeščanski pravljični svet
je prav tako nezmislivo kot pubertetniku na-
vsezgodaj ponujati Shakespearea. Pedagoško
moremo storiti le toliko, da »kvarne« vplive ome-
jimo na minimum. Toliko o problematiki te
točke. Sedaj pa še besedo o sociološko normativni
strani.

Ocenjevanje šunda je relativno tudi še dru-
gače, iz razlik v javnem mnenju, svetovnem na-
zoru in kulturno-političnem prepričanju in pro-
gramu. Izrazit marksist bo smatral Krištofa
Schmida za šund, istotako vsa dela, ki žive na
račun vnanjega bleska in malomeščanske morale.
Konservativec bo proglašal že vsak dih svobod-
nejšega življenja sumljivim, prav tako kot bo
zavrnil umotvor s slično vsebino. Praktično mora
biti naša naloga, da najdemo srednjo in srečno
pot skozi te zapletene mreže; kjer treba odločno
prijeti, se ne smemo izmakniti, a kjer je proble-
matika očitna, je ne smemo prezreti in zanikati.
Pravilno je, da si vzamemo za cilj izobrazbe
idealnega človeka, ki bo vzvišen nad šund, a
vedeti je tudi treba, da moremo ta cilj doseči
posredno in z delom v globini.

Ne zagovarjam šunda, trdim le, da ima do neke
meje pravico do eksistence, dokler močno ne pre-
stopi svojih meja. Dočim je s kičem kompromis
izključen, je s šundom zveza mogoča. Kič je ab-
solutno negativna kategorija, prava umetnina pa
v veliki meri more prevzeti funkcijo šunda. Na
tej točki treba prijeti v boju zoper šund.

NOVE KNJIGE

SLOVENSKO SLOVSTVO

Fran Govekar: Olga. Vodnikova družba v
Ljubljani, 1928. 151 strani.

Govekar je pisatelj, ki takoj osredotoči vso pozor-
nost čitatelja in ga drži v napetosti do konca. Njegovi
prsti čutijo utrip življenja, ki je pa največkrat živ-
ljenje mesa, da mu pod mastno tolščo le stežka za-
slutiš slabotni plamenček duha. To ni življenje, ki
si samo piše zakon svoj, to so cunje, ki plapolajo v
vetru, katerega podpihuje pohlep po denarju in spolna
strast. No, hotel je pokazati življenje po vojni razrva-
nega rodu, ki v slepilnem begu zunanjih pojavov ne
gleda na drugačno notranje ravnovesje, kakor mu ga
nudita ta dva najprimitivnejša vitalna motiva. Ti
ljudje resnično lažejo sebi in drugim, ne samo kon-
vencionalno nezavedno, pa se niti v sanjah ne za-
vedajo svoje nesramnosti, avtomatje, ki reagirajo le
na nagon, ki je nasprotje človeške individualnosti, na
spolni nagon. Govekar gleda le živi tok krvi in ga
prikazuje le nekoliko bolj umerjeno in lakonično kot
kedaj. Osebe so iz bolj obledenih krogov, bankirji,
bogati posestniki, učiteljice in duhovniki. Tudi par
samomorov se izvrši. Zdi se, da prva polovica povesti
več obeta, kot spolni druga, dasi je pisatelj na koncu
v dveh parih naslikal nekako zarjo, ki naj oznanja
lepši čas: Lepa učiteljica Olga, ki plava v sumljivem
somraku banalnosti in brezokusnosti in ni poznala
druge ljubezni kot prostitucijo telesa z bogatim to-
varnarjem Stepišnikom, dobi skoraj po sili idealnega
bogatega posestnika Novaka, ki jo je ljubil od mla-
dosti, in je pripravljen pozabiti vse njene grehe. Iz
spoštovanja do vzdržnega Tolstojanca se porodi v nji
nova ljubezen, ki ni le prostitucija telesa, ljubezen
žene do moža, da bo mati otroku. Lahkoživcu Stepiš-
niku, zapeljivcu Olge, ki je pa iz praktičnih ozirov
vzel bogato Elzo, a zraven držal še druge ženske, pa
pokaže žena palico: »Ali boš samo mene rad imel,
ali pa si mrtev mož brez imetja.« Stepišnik se je
ustrajšil in si rajši njo obdržal, močno ženo, ki bo
kmalu mati.

Govekar bi lahko napisal dober družabni roman,
ako bi se mogel oprostiti svoje manije, ki hoče vedno
dokazovati razkrajajoče sile družabnega organizma,
in ako bi hotel občutiti v svojih osebah najvažnejšo
resnico, da v vsakem organizmu, tudi v družabnem,
odseva daljni svet neopazno ustvarjajočega duha, po
katerem se organizem preraja in obnavlja. Saj se
marsikaj zgodi, pa vendar ni res, oziroma je brez
pomena.

Dr. J. S.

Dr. Anton Jehart: Iz Kaire v Bagdad. Slike
iz svetopisemskih dežel. Prvi del: Tisoč kilo-
metrov ob Nilu. Drugi del: Iz Gesena na
Sinaj.

Druga knjiga Znanstvene knjižnice Družbe sv. Mo-
horja v Celju, 1928/29.

Živalno pisani spis, pol potopis pol kulturna zgo-
dovina, nas vodi najprej v Aleksandrijo, nato ob Nilu
v Kairo, k piramidam, k razvalinam Memfisa, k
razvalinam stovratih Teb, na Elefantine in v Kairo
nazaj. Nato v Mozesovo deželo Gesen, v Suez in na

goro Sinaj. Obisk v samostane sv. Katarine in na gori Deseterih zapovedi. Potnim vtisom, ki nikjer ne prekoračijo tiste mere, ki je neobhodna, da dobi čitatelj zadostno impresijo o položaju, se ves čas pridružujejo kulturno-zgodovinski spomini, spomini na dogodke iz sv. pisma ali na Sinaju tudi zanimiv ekskurz v zakladnico slovanskih rokopisov v samostanu sv. Katarine, in učenjak, ki potuje, se skromno skriva za kramljajočega pripovednika, ki pa se semintja povzpne preko poljudnosti, ki ga odlikuje, do mojstrskega orisnika kulturnih in pokrajinskih sličic.

To knjigo moramo prišteti dobrim sodobnim potopisom. Frst.

Frān Erjavec: **Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem.** Ljubljana, Prosvetna zveza, 1928.

Prosvetna zveza je sklenila za svojo tridesetletnico izdati svojo zgodovino. V pravem spoznanju kričeče potrebe, da se končno enkrat zbere gradivo za zgodovino sodobnega katoliškega pokreta pri Slovencih sploh, pa je iz te namere izrasla Zgodovina katol. gibanja na Slovenskem. Razdeljena je na štiri velike oddelke, ki obravnavajo prve početke katoliškega gibanja v Sloveniji (1848—1879), oblikovanje slovenskega katoliškega gibanja (1879—1893), razmah katoliškega gibanja (1893—1906) in zmago katoliškega gibanja (1907—1918). Vsak oddelek je organiziran tako, da podaja najprej pogled avstrijske politike tiste dobe, nato slovenske in končno podrobno zgodovino katoliškega gibanja v Sloveniji in ozko ž njo zvezano zgodovino katoliške prosvete. Dočim se glavna poglavja pečajo predvsem z razvojem in stanjem v središču Slovenije, so vselej orisana v posebnem poglavju stanja slovenske politike v slovenskih obmejnih deželah, ki so se posebno vsled ozirov na narodnostni boj zelo različno niansirala. Vodivni Kranjski stopi ob stran kot najvplivnejša slovenska štajerska, dokler katoliško gibanje končno ne zadobi v vseh ozirih izrazit splošno slovenski značaj, s katerim preide v novo državo. V sklepnem dodatnem poglavju se obravnava podrobna zgodovina ljubljanske Prosvetne zveze po osvobojenju.

Kako nam je bila ta knjiga potrebna, se prepričamo še prav posebno ob njenem branju, ko se nam začno odkrivati korenine dogodkov, ki smo jih ali sami doživeli ali sami pri njih sodelovali, a se jih nismo zavedali v njihovi historični zvezi. Marsikaka nerazumljiva poteza v naši sodobnosti nam oživi in je pojasnjena, posebno tudi marsikatera pogosto neprijetna posebnost slovenskega političnega življenja. Ne bomo sicer trdili, da se pisatelj posebno trudi, da prikrije svoje simpatije in antipatije — te kaže tako očitno, da v dvomljivih slučajih ne bo preslepil pazljivega čitatelja — vendar pa je nepobiten skrajno negativen rezultat te knjige glede metod in vloge t. zv. napredne ali liberalne kulturne struje v slovenskem življenju. Ne le, da se nam jasno pokaže, kako je objektivno stanje, motreno s stališča slovenskih kulturnih interesov, ampak spoznamo celo, da prav nič drugačno ni moglo biti. Tudi marsikaj zagonetnega v katoliškem gibanju samem se nam pojasni v zgodovinski kontinuiteti, v kateri tudi vloga in medsebojno razmerje osebnosti Šusteršiča in Kreka pridobi svojo neizprosno logiko.

Marsikdo izmed nas bo to in ono pogrešal, imel to ali ono željo, kako bi se dala knjiga izboljšati,

snov ekonomičneje izgraditi v sliko, ki se nam kaže kot mozaik, katerega kamenčki se strnejo včasih v ne čisto določno zaznavno obliko, vendar ob veliki uslugi, ki nam jo je pisatelj naredil, moramo molčati. Zunanja zgodovina katoliškega gibanja nam je podana, gradivo zbrano in razvrščeno in ustvarjen je s tem tudi osnovni predpogoj za tisto knjigo, ki mora priti za njo, za knjigo, ki nam bo podala razvoj katoliške ideologije pri Slovencih, za knjigo, ki bo zajela v polnost in z umetniško močjo podala velike vodilne osebnosti tega pokreta in zunanjim povodom dodala tudi njih rezultate v slovenski duhovni sferi. Frst.

SRBO-HRVATSKO SLOVSTVO

Dragiša S. Lapčević: **Teorija književnosti** (osnovana na estetici) za srednje i stručne škole. Beograd, 1927. Štamparija »Merkur«.

Lapčevića, ki kaže drugače razumno pojmovanje književnosti, in je razen te knjige še spisal okoli 41 tozadavnih razprav v srbskem, francoskem in nemškem jeziku, je ogrnil tiskar v dokaj komično obleko. Od nebrojnih tiskarskih pogreškov sta se mi posebno dopadla dva: Dostojevski je postal Dostijevski, kompozicija pa je postala opozicija, ki jo pisatelj poučuje: »Kod dobre opozicije jeste cilj, da svi delovi budu i dovoljno odeljeni, i opet lepo i jedinstveno spojeni.« Kot razlago mi je prijatelj povedal, da v srbskem tisku ni take točnosti kot v nemškem.

V raztrgani obleki je vendar razborita vsebina, pisana s toplim navdušenjem do estetičnih vrednot v leposlovju, pač z ozirom na praktične potrebe formalne kulture mlade generacije, čeravno se je pisatelj menda večkrat oziral na rek: »Das Beste, was du wissen kannst, darfst du den Buben doch nicht sagen.« Pri poglavjih o tragediji in komediji bi bil pisatelj moral vsekako omeniti Aristotela, ne le zato, ker mu stoji pred očmi klasični ideal, ampak ker je od francoskega in nemškega klasicizma naprej povzjel vse drame večinoma obračun z Aristotelovo poetiko in njegovimi definicijami. Kljub temu ta popularizacija pojmov iz književnosti ni pisana samo za srednje šole, za katere hvalevredno omenja poleg srbskih in hrvaških tudi vse važnejše slovenske pisatelje in pesnike, ampak se ozira na vse literarne izobrazence in našteva vsa važnejša imena iz svetovnega slovstva ter omenja in razlaga vse vrste književnosti.

Drevo spoznanja, ki se zove poezija, hoče gledati in pojmovati s stališča estetike, to je vede, ki proučava in išče zakone lepote. Nekdaj je vladala normativna estetika, ki je sprva aprioristično deducirala zakone lepega, pozneje pa z abstrakcijo pravil iz posameznih vrst poezije uveljavljala kanon, ki je učil, kako se umetnina tvori in kako se preraja. Estetična sodba, ki sloni na individualnem občutju človeka in dobe, je postala razumska in si prisvojila vso nemoč razuma, katerega delokrog je mrtva narava, iz katere je izgnal življenje. Umetnost pa je ustvarjanje novih individualnih organizmov, za katere ni pravila v starih, ampak v vedno se obnavljajočem procesu življenja. Zato je vsak porast umetnosti združen z zametavanjem okusa predidoče dobe. Ustvarja se lepota novih organizmov, katero spoznaš z novim doživetjem, ne pa s starimi pravili in za katero je še treba